Turisme
La Costera

Tresors de l'interior

La Costera amb els ulls de les dones

www. turismelacostera.com

Turisme La Costera
Tresors de l'interior

LA COSTERA AMB ELS ULLS DE LES DONES

La història és un relat d'allò que va passar i el que es va sentir. Els fets són els que són però com es conten i qui els conta alteren -i molt- la manera en que arriben fins nosaltres. Així tenim un gran relat tradicional de la nostra història escrita per i per als que tenen el poder. Una història que deixa de banda, ignora i -sovint- arracona aquells grups que considera marginals i marginats per societats a les que la igualtat no era un objectiu important.

Un cas ben palés del que acabem de dir és el de les dones de la nostra comarca. Una història que excepte unes poques línies roman ignorada o circumscrita a unes poques figures històriques que són valorades des d'una perspectiva masculina. Sols perduren les dones que els homes han trobat interessants i sempre la seua història és conta des del punt de vista d'aquests.

Aquesta ruta és una revolta. Un intent d'ajudar a capgirar la visió que tenim de la nostra pròpia història. Una invitació a recórrer la nostra comarca amb una perspectiva diferent, amb altres ulls que ens prestaran les dones. Una mirada femenina que ens ajudarà a comprendre millor el paper històric de les dones de la nostra vida passada i present. Descobrir el seu treball silenciós que va permetre el benestar de les nostres llars i famílies. Segles d'intercanvis, treballs, rialles, plors, fets i fites històriques que han creat el que som. Dones que com a conjunt van treballar a les fàbriques, els camps o les llars i que individualment van crear moltes coses admirables destacant pel seu pensament i creacions. Dones oblidades i ocultades per la història dels homes i a les que retrem homenatge.

Qualsevol camí que ens porte a la igualtat és bo, però aquest que encetem junts és el nostre, el de les dones de la Costera.

En aquest enllaç i codi QR podràs trobar informació actualitzada sobre els pobles de la ruta i on menjar i dormir

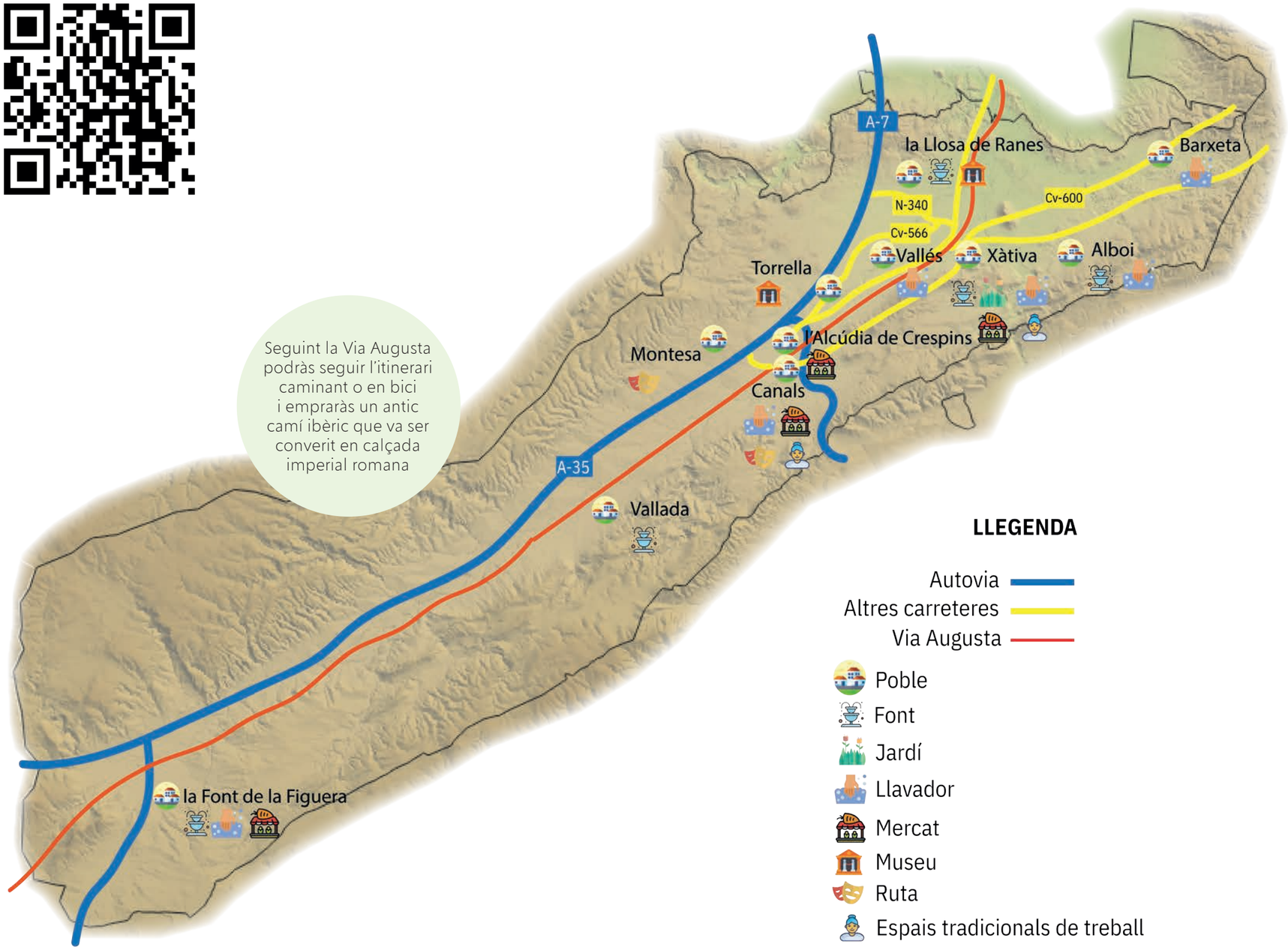

La benvinguda de la nostra embaixadora 3

Espais i llocs, territori de les dones.....5

Coneixent millor la vida de les dones....12

Dones amb història...13

Els camins de les dones de la Costera.....17

La benvinguda de la nostra embaixadora Ana Hernández Vidal
(Agent de Desenvolupament Turístic Local. Membre i col·laboradora de XATEBA – Associació per la Igualtat i Contra la Violència de Gènere de Xàtiva)

La ruta que els proposem en aquesta ocasió serà una ruta diferent perquè està vista des de la PERSPECTIVA DE GÈNERE. És una ruta plena de misteri perquè ens preguntem On estaven les dones al llarg de totes les etapes de la història de la humanitat? Per què és tan difícil trobar material per a l'estudi del paper social, econòmic, polític i cultural d'aquestes dones i fins i tot de la seua pròpia existència? Elles sempre van ser ací, formant part de la història, una història escrita per homes amb el desinterés que comporta veure-la des de la perspectiva masculina, silenciades, ocultes i ignorades, condemnades irremeiablement a la INVISIBILITAT.

En aquesta ruta donarem protagonisme a dones de la nostra comarca que d'alguna manera van contribuir des de la seua posició, amb el seu esforç i treball, a REIVINDICAR un lloc diferent en la societat més enllà dels papers als quals havien sigut relegades, bàsicament la criança dels fills i les filles i a cura de la casa.

La ruta pretén despertar l'estima pel patrimoni més pròxim, el de la nostra comarca, el nostre, però a més vinculat a aquelles dones que el van habitar, que ens van precedir i que ens van deixar un valuós llegat en la LLUITA PER LA IGUALTAT.

Només coneixent-les millor ajudarem a rescatar-les de la invisibilitat, a donar-los el protagonisme que es mereixen, a sensibilitzar als habitants dels nostres pobles respecte a la presència de dones en la història, a augmentar la seua representació en els espais turístics i culturals, a desmuntar ESTEREOTIPS DE GÈNERE.

Elles, com a fil conductor, ens ajudaran a conéixer millor la nostra comarca, des del poble més xicotet fins al més gran, una RUTA EN FEMENÍ per a veure les cases on van nàixer, les escoles on van estudiar, les places on van jugar, les esglésies on van prendre la primera comunió, els carrers que hui porten el seu nom..... Un recorregut històric i cultural de la mà de les dones que van habitar aquestes terres i ens van obrir camins per a aconseguir els nostres drets, en definitiva, una ruta per a VEURE ON NO HAVIA VIST NINGÚ.

Convidem a totes i a tots els veïns i visitants a participar de manera activa en aquesta ruta, amb tot el nostre orgull, respecte i reconeixement, senzillament, PERQUÈ ÉS DE JUSTÍCIA

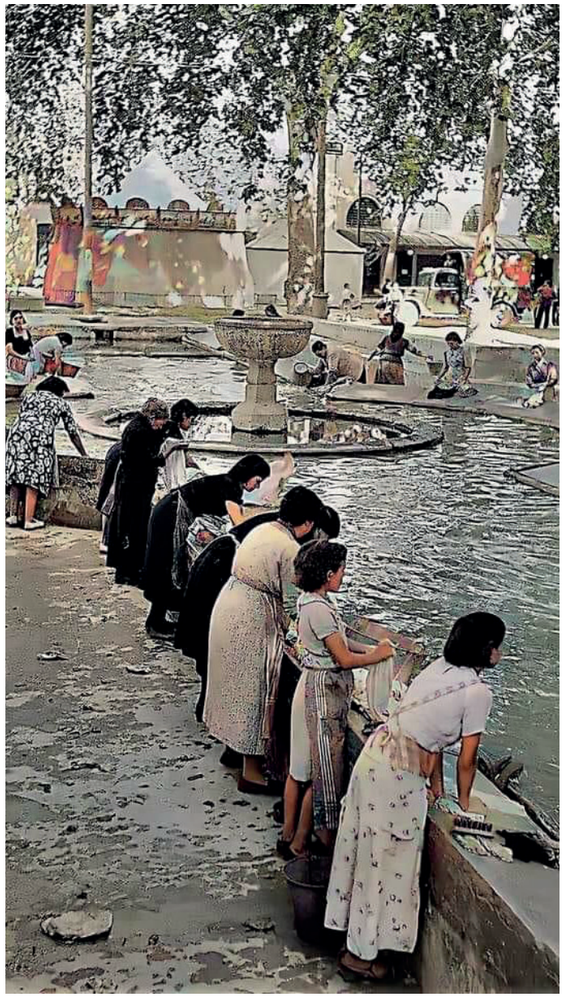

Espais i llocs, el territori de les dones.

Llavadors.

Les dones tenien una vida social molt limitada en el món tradicional. No tenien llocs propis per a l'oci i estava mal vist que acudiren a la majoria dels que hi havia si no les acompanyava un home de la família o la seua parella oficial. Així les dones se les van haver d'enginyar per crear d'altra manera els seus espais de relació. Un bon lloc era aquells punts on acudien a fer els seus treballs domèstics i on per tant la seua presència estava justificada. Un d'aquests punts de trobada eren els safarejos -coneguts localment com llavadors- on a banda de fer la bugada les dones xarraven i intercanviaven pensaments i companyia. Uns llocs que en estiu tenien el valor de la seua frescor per la presència de l'aigua corrent i dels aixoplucs que feien ombra.

En Barxeta es conserva un d'aquests llavadors on l'ajuntament va instal·lar uns retaules ceràmics en honor a les generacions de dones que hi van treballar. Aquest i cap altre ha de ser el punt inicial d'aquesta ruta. Altre llavador interessant és el del poble d'Alboi -que forma part del municipi del Genovés- que conserva molt bé la seua imatge tradicional i s'integra a un àrea recreativa en un paratge d'interès natural.

En Xàtiva podem gaudir de llavadors reconvertits en fonts monumentals i integrats a espais enjardinats com és el cas de la Plaça de la Bassa -del que es conserva un interessant testimoni gràfic dels anys 30 del segle XX!- o el del Jardí del Bes.

A Vallés, just al front del palau gòtic, trobarem un llavador que s'ha reconvertit en espai recreatiu amb seients recuperant el seu paper tradicional de punt de trobada.

Canals destaca pel seu interessant conjunt de llavadors oberts sobre el riu dels Sants i les séquies de la Vila i Ranes amb la particularitat de ser la majoria d'ells de propietat privada. Els més accessibles són els que es troben a la Plaça del Pont del Riu i el Carrer València, mentre que al Parc Calixte III -Carrer del Salvador o del Goleró- trobem altre que va ser restaurat als anys 80 del segle XX.

El recorregut pels llavadors comarcals es tancarà al de la Font de Baix de la Font de la Figuera que per les seues dimensions i bon estat es podria qualificar com a monumental.

Llavador de Barxeta

Llavador d'Alboi

Llavador del Jardí del Bes (Xàtiva)

Llavador (Vallés)

Dones llavant a la Plaça de la Bassa (Xàtiva, 1936)

Llavadorde la Font de Baix (la Font de la Figuera)

Llavador al Riu dels Sants (Canals)

Comprar i vendre, l'intercanvi i els canvis de la vida. Els mercats.

Altre espai associat tradicionalment a les dones de la nostra comarca són els mercats. El més important d'ells es trobava a la Plaça del mateix nom a Xàtiva. Una plaça monumental on encara es pot gaudir dels arcs i aixoplucs que protegien l'entrada de les antigues botigues de la pluja i li proporcionaven l'ombra tan necessària en el nostre calorós estiu. L'actual mercat es troba molt a prop, en el carrer Pescateria, annex a la plaça. No molt lluny d'allà tot i que roman tancada des de fa dècades es troba un establiment comercial -Carrer Pi, 1- "la Casa de los Fideos" que va ser un emblema del comerç tradicional de la ciutat. Tots els dimarts i divendres -excepte per causa de força major- es celebren a la ciutat mercats ambulants que tenen la seua seu normal a la pròpia plaça del Mercat i carrers adjacents.

A Canals i l'Alcúdia de Crespins també podem trobar mercats permanents, tot i que el de l'Alcúdia de Crespins no obre totes les dies de la setmana. El de Canals, tot i de ser de construcció moderna, és a hores d'ara el més important de la comarca. Els mercats ambulants d'aquests pobles es celebren els dimecres i dissabte en l'Alcúdia de Crespins i els divendres en Canals.

Altre mercat ambulant que pot ser d'interès per als visitants pel dia de la seua celebració -els diumenges- és el que s'instal·la a la Plaça Major de la Font de la Figuera.

Plaça del Mercat (Xàtiva)

Mercat (Canals)

Plaça del Mercat (Xàtiva, 1936)

Mercat ambulant (la Font de la Figuera)

L'Aigua és vida. Les fonts i les dones.

Les fonts han sigut tradicionalment altre espai de trobada de les dones. Abans de l'arribada de l'aigua corrent a les llars anar a omplir allà botelles, marraixes, cànters i altres recipients era una tasca de dones i menuts. Molt a sovint les fonts també eren aprofitades per deixar allà begudes altres aliments envasats que es volien refrescar. En Xàtiva -la ciutat de les mil fonts que estan convenientment senyalitzades a una ruta que podeu recórrer- vos recomanem que visiteu al menys 4 d'aquestes: La dels 25 dolls -coneguda popularment com dels 25 xorros-, la de la Trinitat d'origen medieval situada a la plaça del mateix nom on es troba l'antic convent dels trinitaris -actual arxiu- i el palau d'Alarcó -actual jutjat-, la Font Reial de Sant Francesc del segle XVIII i la Font Reial del Lleó -altre dels emblemes de la ciutat- que va començar a brollar el 1819.

Altre poble on podem trobar fonts carregades d'història i on dones de moltes èpoques s'han abastit és la Llosa de Ranes on destaca per la seua antiguitat la Font de l'Església (1786) que s'abasteix dels cabals del naixement de la Mota.

A Vallada, junt a l'església de Sant Bertomeu podem trobar altra font dedicada al mateix sant i que es va posar en marxa allà pel 1781 sota el regnat de Carles III.

Ja al ponent de la comarca en el poble de la Font de la Figuera, trobem la font de Baix. Un dels punts tradicionals de trobada de les dones del poble i que es situa a una zona enjardinada i on podem trobar el llavador que hem esmentat unes pàgines més avant.

Font de l'església (la Llosa de Ranes)

Font de Sant Bertomeu (Vallada)

Font del Lleó (Xàtiva)

Font de la Trinitat (Xàtiva)

Font de Baix (la Font de la Figuera)

Els jardins, espais en femení.

Els jardins eren dels pocs espais d'oci on la presència de les dones -això sí sempre acompanyades d'altres dones o d'un home- era considerada com a natural. Tot i que tots els pobles tenen a hores d'ara alguna zona enjardinada, els jardins històrics de la Costera es concentren a Xàtiva. Entre ells destaquen tres que tenen una història molt vinculada a les dones de la Costera.

El primer d'ells és el conegut com el jardí del Bes -on ja hem comentat que es pot trobar un llavador de molt d'interés i molt proper a la font dels 25 xorros- que va ser el llegat de Carme Pérez que va voler crear un jardí modernista que rememorara la vida que havia viscut junt a l'humanista italià Attilio Bruschetti.

Altre jardí de Xàtiva amb una dona ben present a la seua història és el conegut Jardí del Palasiet i que en origen era una residència vacacional de la família Selgas-Marín. Aquest conjunt va ser edificat per l'asturià Fortunato Selgas Albuerne casat amb la xativina Maria Marín Gisbert i inspirant-se a altra gran propietat amb jardí que aquesta família benestant posseïa a Cudillero (Astúries). Curiosament els jardins d'aquella propietat estan també oberts al públic en formar part de la seu de la Fundació "Selgas-Fagalde". La família va fer diverses obres filantròpiques a la ciutat i -una vegada vidua- Maria i els seus fills van establir diversos negocis a la ciutat. En homenatge es va dedicar al seu difunt marit l'Av. De Selgas i els jardins de la Glorieta que es troben junt a aquesta.

Jardí del Palasiet (Xàtiva)

Jardí del Bes (Xàtiva)

Coneixent millor la vida de les dones.

Museus on les dones són ben presents.

A la Costera podem gaudir de varis museus etnològics i altres on hi ha peces que es podrien relacionar amb les dones i la seua vida quotidiana, però són dos d'aquests museus -el de la Llosa de Ranes i el de Torrella- els que per l'orientació de les seues col·leccions ens ajudaran a comprendre millor com vivien les dones de la nostra comarca.

El Museu de la Casa del Pou de la Llosa de Ranes es va obrir sobre una antiga casa burgesa que va ser transformada en seu de l'ajuntament fins 1979. En aquest museu, que presenta el poble i la seua societat des d'una perspectiva molt innovadora, podrem trobar diverses parts dedicades a l'àmbit domèstic que era el que la societat tradicional reservava a les dones.

El museu etnològic de Torrella, situat a la planta superior de l'edifici de l'Ajuntament, recull peces convenientment inventariades que mostren diversos treballs i espais de les llars tradicionals. Així podem trobar espais que reflecteixen la vida de les dones a espais com el de cuina i labors domèstiques, la recreació de la sala d'estar i la llar o la cambra de matrimoni amb el mobiliari típic de l'època.

Museu de la Casa del Pou

Museu etnològic de Torrella

Les dones i el treball.

Tot i que els museus ens mostren la vida domèstica de les dones i alguns dels treballs que portaven a terme a les llars o negocis familiars, hi havia una sèrie de treballs que es consideraven propis d'elles -matrones, infermeres, mestres de xiquetes, cosidores, modistes, etc.- que costen més de reflectir i que han deixat molt poc de rastre visible. Tot i això, hi ha dos edificis a la comarca que reflecteixen aquest esperit de les dones històriques que hi van treballar per una salari fora de la seua llar.

El primer d'ells és l'hospital de Xàtiva. Un edifici que a la seua portada mostra la transició del gòtic al renaixement i que a hores d'ara, a banda de diversos serveis públics, allotja l'espai Borja. Aquest edifici va ser seu del treball de matrones, infermeres, cuidadores... que en la seua major part formaven part d'ordes religioses tot i que també hi va haver seglars a mesura que s'imposaven els mètodes de la medicina moderna.

Els magatzems de fruites i verdures van ser altres punts de concentració del treball assalariat femení a la Costera i també algunes indústries com la tèxtil. I si parlem d'indústria i tèxtil hem d'anar forçosament a veure la fabrica de Ferrys de Canals. Aquesta empresa va ser puntera arribant a ser una líder del seu sector. A l'avinguda de les Corts Valencianes podem trobar la seua fàbrica principal -que es va tancar a inicis del segle XXI- i front a ella la seu anterior consistent en una nau amb decoració pròpia del primer terç del segle XX que té un major interès arquitectònic.

Dones amb història.

La Costera ha sigut el bressol i l'escenari de moltes dones que es mereixen la seua pròpia pàgina als llibres de la nostra història. Moltes d'elles romanen ignorades i altres -tot i ser conegudes- no han tingut el ressò que es mereixerien. Aquest no pretén ser un llistat exhaustiu -i si és necessari s'ampliarà a futures revisions d'aquesta guia- però ací vos presentem a algunes dones dels nostres pobles que creguem que podrien ser del vostre interès.

Dones medievals.

Blanquina March Almenara (1473-1508). No està clar si nascuda a València o a la Llosa de Ranes d'on provenia la seua família. Morta a Xàtiva per la pesta que va afectar la ciutat. D'origen jueu es va convertir al cristianisme el 1491 i alguns consideren que era familiar del poeta Ausiàs March. Mare del gran humanista Lluís Vives va ser condemnada per la Inquisició 20 anys de la seua mort per tal d'evitar que les seues filles reclamaren la seua herència confiscada després de la condemna a mort del seu marit -Lluís Vives Valeriola- el 1522 per aquest mateix tribunal.

Anna Isabel de Borja. Germana d'Alfons de Borja -Papa Calixte III-, mare de Roderic de Borja -Papa Alexandre VI- senyora de la Torre de Canals i de Anna. Aquesta dona és l'origen de la nissaga dels Borja -coneguts també per la versió italianitzada del seu nom Borgia- i l'avantpassada de la casa ducal de Gandia que va ser durant segles una de les principals de la noblesa valenciana.

Tecla de Borja. (?-1459). Nascuda a Xàtiva i filla d'Anna Isabel de Borja, es va casar amb Vidal de Vilanova, senyor de Pego i Murla. Era tinguda per la més culta de la família Borja. Es sap que va ser autora de diversos poemes entre els que destaca el que va escriure en resposta al que li havia dedicat Ausiàs March. Va morir el 1459 durant una epidèmia de pesta a València.

Martiri de S. Bàrbara (Gaspar Requena "el jove")

Margarita Agulló (Ribalta)

Dones de l'edat Moderna.

Margarita Agulló o Agullona. (1536-1600). Nascuda a Xàtiva fou una religiosa i escriptora mística. Als vint anys va professar com franciscana i es traslladar a València on va ser famosa per la seua virtut i dedicació als pobres, a més a més, es creia que mostrava estigmes prova de la seua santedat. Després de la seua mort el seu cos incorrupte va ser traslladat Al Col·legi del Patriarca. Tot i que es va iniciar un procés de canonització sols es considerada com a beata per l'església.

Jerònima Eugenia Requena. (Ca. 1556-?) Filla del pintor Gaspar Requena el Vell, probablement nascuda a Xàtiva, va residir en aquesta ciutat i a Montesa durant diverses etapes de la seua vida. Es va integrar al taller del seu pare primer i posteriorment al de Pere Mateu on va destacar com a dauradora de retaules i altres pintures. Integrada a la cort d'artistes que envoltava Joan de Ribera "El Patriarca" va continuar amb el taller del seu marit a la mort d'aquest que es va produir el 1604.

Dones de l'edat contemporània.

Maria Luisa Castellanos. (?-?) Periodista i feminista xativina de la que es té molt poca informació excepte el seu treball al diari l'Heraldo de Játiva entre els anys 1916 i 1917. Potser el seu nom fora un pseudònim en homenatge a una coneguda sufragista asturiana, també periodista i autora literària de prosa i poesia, que es deia igual. Sols es conserven tres articles de la xativina als que defensa un feminisme d'arrels catòliques.

Ana Maria Ibars Ibars. (1892-1965). Nascuda i morta a València va passar la seua infància a Dénia. Escriptora i mestra va desenvolupar la seua tasca professional a la Font de la Figuera i va ser mare de la pedagoga Raquel Payà. Va escriure tant en valencià com en castellà i va mantenir relació amb Lo Rat Penat participant a activitats d'aquesta institució.

Matilde Lloria. (1912-2002). Nascuda com a Matilde González Palau a Almansa va passar la seua infància a Moixent i Requena. Després de la guerra civil es va traslladar a Galícia atés que el seu marit, el metge Federico Lloria, no podia exercir la seua activitat a València per la seua militància comunista. Durant la seua estada a Galícia va conèixer l'escriptor Ramon Otero Pedrayo que la va ajudar a introduir-se als cercles literaris gallecs i començant a publicar en aquest idioma. Així aquesta poetessa que va publicar amb el pseudònim de Matilde LLoria és una de les poques de l'estat que ha desenvolupat la seua obra en tres llengües diferents: Valencià, gallec i castellà. El 1969 va tornar a València on va viure fins la seua mort.

Maria Luisa Príncipe Requena. (?-1982). Coneguda a Montesa com "la Marquesa" aquesta terratinent va promoure l'economia local arribant a ser una empresària d'èxit. Casada amb Francisco Sitja Quiroga noble d'origen català del que segons la font que es consulte es diu que va arribar o no a ser marqués del Bellestar. Maria Luisa va heretar la coneguda com heretat Requena -junt a l'actual autovia i molt a prop del nucli urbà de Montesa- edificada sobre l'antiga venta de Vista Alegre i on la seua família havia instal·lat una destil·leria. Poc després va ampliar el negoci obrint una almàssera i la fàbrica d'olives San Jaime on treballaven majoritàriament dones -unes 80-, tenien càrrecs de responsabilitat i un salari similar al dels homes. La fàbrica es va tancar poc després de la seua mort.

Ana Maria Ibars Ibars

Matilde Lloria

Cecilia Sanz Sanz. (1914-1977). Nascuda a Xàtiva i morta a Tampico (Mèxic). Escriptora i metge especialitzada en histologia. A Mèxic també se la coneix amb el nom de Cecilia Sanz de Ridaura pel seu matrimoni amb el també metge valencià Vicent Ridaura. Com a metge va arribar a ser tinent mèdic de la huitena divisió de l'exèrcit republicà. En finalitzar la Guerra Civil es va exiliar a Mèxic amb el seu marit. Allà es va establir a Tampico on va ser professora de la facultat de medicina i una notable dinamitzadora cultural al temps que desenrotllava una carrera com escriptora de poesia, assajos, relats i articles. A la ciutat de Tampico se li van dedicar una biblioteca i una fundació cultural que atorga anualment un premi amb el seu nom.

Lidia Sarthou Vila. (1914-1990). Filla de l'erudit, historiador, jutge i arxiver de Xàtiva Carles Sarthou. Llicenciada i doctora en filosofia i lletres especialitzada en història. Va ser professora de l'institut Josep de Ribera on va impartir classes de francès, filosofia, història i literatura. El 1947 es va traslladar a Madrid on va ser formada en organització bibliotecària. A la seua tornada a la ciutat va ser l'ànima de la creació de la biblioteca de Xàtiva a la que van participar molts personatges de la vida cultural local i entre ells son pare. Una vegada oberta la biblioteca -el 1948- Lidia Sarthou es va fer càrrec de la seua gestió. A més a més, va editar al menys dos llibres de son pare sobre temes locals i va ser precursora de idees noves a la ciutat de Xàtiva com l'animalisme.

Donya Rosario

Lidia Sarthou Vila al seu treball de bibliotecària

Rosario Ferrer Sancho "Donya Rosario". (1922-2015). Nascuda i morta a Canals i filla predilecta d'aquest poble. Primera dona que va acabar una carrera superior en Canals. Llicenciada el 1943 va ser professora de piano obtenint diversos premis. El 1975 va ser nomenada directora del conservatori de Xàtiva i després professora del conservatori superior de València. Per la seua trajectòria va ser membre de l'Acadèmia de la Música Valenciana. En paral·lel va compondre diverses obres i exercint com organista a la parròquia de Canals. A més a més va ser una dinamitzadora de la vida social local creant cors, agrupacions musicals infantils. i associacions com la de mestresses de casa.

Les pedagogues de la Costera.

Matilde Ridocci. (1843-1922). Nascuda i morta Xàtiva va destacar com escriptora i pintora tot i que el seu paper més conegut és com a pedagoga. Va desenvolupar els seus estudis a València i la seua tasca com a mestra a Teulada, Xàtiva, València i Castelló arribant a dirigir alguns centres. Va ser una pedagoga innovadora fomentant els mètodes experimentals, l'avaluació contínua, l'ampliació dels estudis de magisteri o la creació de diaris de classe. Va ser també una defensora dels drets de les dones treballadores i va aconseguir després de ser rebuda en audiència que Alfons XIII ordenara l'equiparació dels salaris de les mestres amb el dels seus companys masculins. En homenatge se li va dedicar el carrer del seu naixement que uneix la Plaça del Mercat amb el carrer de la Corretgeria.

Matilde Ridocci

Raquel Maria Payà Ibars. (1918-1972). Nascuda a la Font de la Figuera i morta a València. Doctora en pedagogia formada en les teories de l'escola nova. Es va dedicar a la formació pedagògica a tots els àmbits però va destacar a l'àrea de la infància i joventut inadaptades. Va treballar a les escoles de magisteri de Valladolid, Madrid i València. En reconeixement a la seua figura se li va dedicar una avinguda al seu poble natal i des de 2008 la Generalitat Valenciana atorga els premis Raquel Payà per donar coneixement i premiar públicament pels seus mèrits a joves que formen part de programes de reeducació i reinserció social.

Raquel Payá

Marifé Arroyo Vicente. Coneguda com la mestra va nàixer a la Font de la Figuera. Vinculada al Moviment de Renovació Pedagògica als anys setanta, va ser una de les primeres introductores del valencià a l'escola pública el 1974. Va apostar per un model d'escola popular, democràtica i valenciana i, arran d'això, va ser expulsada de l'escola de Barx i es va traslladar al col·legi Roís de Corella, de Gandia, on va acabar essent directora. EL 1992 va col·laborar en l'edició del llibre "Trapatroles, lectures per a l'educació primària". Després de més de 30 anys de compromís pedagògic, lingüístic i de país, es va jubilar el 2007. L'escriptor Víctor Gómez Labrado va convertir-la en la protagonista de la novel·la La mestra, publicada el 1995 i continuadament reeditada. El 2007 rebé el Premi d'Actuació Cívica de la Fundació Lluís Carulla. Va ser també homenatjada a la cançó "La mestra", del grup ZOO.

Marifé Arroyo

Els camins de les dones de la Costera.

Ens complau molt poder dir que a l'hora de redactar aquesta ruta a la Costera s'està treballant en diverses línies de valorització del patrimoni vinculat a les dones. Així la mancomunitat que edita aquestes guies també està produint un documental que recull el paper de les dones en la societat comarcal. Aquest audiovisual mostrarà testimonis i vides de dones de Llanera de Ranes, Moixent, Vallada, Torrella, Vallés, Cerdà, Rotglà i Corberà i Novetlè.

D'altra banda altres dos pobles, Montesa i Canals han creat rutes teatralitzades que recorren el seu nucli urbà traguen a la llum històries vinculades a les dones locals. En Montesa podem gaudir de la ruta "Montesa amb ulls de Dona" que recupera el testimoni de dones històriques de la localitat per tal de mostrar fets i llocs de la història local des d'una perspectiva diferent. S'han gravat vídeos curts amb intervencions de la ruta que es poden descarregar per mitjà de codis QR als panells de la ruta urbana de Montesa. En breu hi haurà una publicació, un documental i una unitat didàctica de la ruta que facilitaran encara més la seua difusió i seguiment. Pel que fa a Canals, s'ha desenvolupat la ruta "Canals amb una altra veu" que analitza la història local des d'una punt de vista social que trau a la llum històries relacionades amb dones locals i que permeten reflexionar sobre el present i el passat recent de la localitat.

Ruta Montesa amb ulls de dona

Ruta Canals amb una altra veu

Ruta Montesa amb ulls de dona

Turisme La Costera

Tresors de l'interior

LA COSTERA - CANAL
mancomunitat de municipis

GENERALITAT VALENCIANA

TURISME COMUNITAT VALENCIANA

VALÈNCIA TURISME

PLA DE DINAMITZACIÓ I GOVERNANÇA TURÍSTICA DE LA MANCOMUNITAT DE LA COSTERA-CANAL

@turismelacostera @turismecostera @turismelacostera

www. turismelacostera.com